

Från koftor och sovsäck till kostymer och kristallkronor

Birger Schlaug

Språkrör för Miljöpartiet 1985-1988
samt 1992-2000

Så åkte vi då ur riksdagen efter valdagen 1991. Det var rätt åt oss. Hela valrörelsen ramlade mellan stolarna. Outtalad och oredig osämja rådde mellan riksdagsgruppen och de utskott som enligt våra stadgar utgjorde någon sorts partiledning. Stämningen var så dålig som den bara kan bli när ingen har ansvar. Misstro, jantelag och revirtänkande frodades.

Vi skrev dubbel historia. Som det första parti som tagit sig in i riks-dagen av egen kraft tog vi oss som första parti ur densamma. För evigt placerade i den svenska politiska historien. Förhoppningsvis avslutades vår historiska jojoresa när vi som första parti återkom till riksdagen 1994 under mottot återvinnarna.

Resan har varit lång. Rolig, plågsam, kreativ, spännande, förskräckande, stimulerande och frustrerande. Jag har varit med hela resan. Det är ingenting jag vill göra om. Men inte heller något jag vill vara utan. Som språkrör har jag företrätt partiet i tre valrörelser: när vi kom in första gången 1988, när vi gjorde comeback 1994 och när vi kravlade oss kvar 1998. Tre helt olika valrörelser: 1988 var det utmanande och i grunden en glad fest, 1994 gjorde vi det omöjliga på ett förbaskat roligt och tillitsfullt sätt, 1998 var det erbarmligt tråkigt och ångestladdat.

Hur började det då egentligen?

Miljöpartiet bildades 1981 av ett antal glada amatörer, engagerade strulnissar, besvikna kärnkraftsmotståndare, halvflummiga grönavägare samt en och annan vilsen folkpartist. Det är ungefär den bilden man kan få om man följer medias bevakning av partiets till-blivelse.

Bilden av ett parti vars kongresser var ett enda stort engagerat kaos, med vildvuxna trubadurer och visionära miljö- och fredsaktivister, är inte helt fel. Men bilden skulle lika gärna kunna vara att det var skollärarnas parti, akademikernas parti, småföretagarnas parti. Och sanningen kan man nog komma närmast om man slår ihop de båda bilderna. Partiet bildades av en samling människor som ville stoppa hotet mot livsmiljön och bygga upp en alternativ ekonomi med hjälp av en annorlunda typ av politiker. Det här blir en redogörelse av hur jag minns resan från 1981 till i dag.

Det var en gång

Det var en gång en frustrerad folkpartist som kommit på kant med liberalismen i allmänhet och liberaler av Per Ahlmarks sort i synnerhet. Den det handlar om är Per Gahrton. Han lämnade Folkpartiet under buller och bång 1979, och skrev en bok som hette Det behövs ett framtidsparti. Boken blev en grundbult för det som skulle bli Miljöpartiet. (Tillägget ”de Gröna” kom långt senare, ett namntillägg som Per förresten talade emot under flera kongresser med, det senare avslöjade, motivet att om det skulle gå åt fanders med Miljöpartiet så var namnet ”de Gröna” fritt att använda för ett nytt parti. Men när Per så småningom såg att det utvecklades åt rätt håll så var han den förste att bejaka namnbytet.)

I sin bok går Per till våldsamt angrepp på det mesta i det kapitalist-iska samhället, utan att för den skull anamma socialistiska teser. Hans dragning till de gröna i Tyskland är tydlig och hans upp-gör-else med sitt tidigare politiska liv nästan skoningslös. Han skriver:

”Ett par veckor före valdagen 1979 ägde den årliga antikärnkrafts-demonstrationen mot Barsebäck rum. Den avslutades hemma i Lund. Jag deltog inte. Jag stängde in mina känslor och följde det konventionella förnuftets, dvs partitaktikens och partipiskans lagar. När jag

försökte springa av mig min oro i Stadsparken kunde jag höra talkörerna över hustaken: BARSEBÄCK - VÄCK! Jag kunde skymta dem, tio tusen, femton tusen eller kanske tjugo tusen, några hundra meter bort från Bantorget när jag rusade förbi den gamla badhusruinen. Jag svettades ymnigt och kände en sorts befrielse som om strömmarna från mitt inre kunde svepa med sig allt ruttet och förljuget ur det becksvarta hål som hos partipolitiker sitter på själens plats.

Sällan har väl någon uttryckt sig så primitivt frustrerat mot partipolitiken. Och detta uttryck, i tassemarkerna till gravt politikerförakt, blev vägledande för kulturen i det parti som skulle bildas något år senare och få namnet Miljöpartiet. Det var inte utan att vi, förmodligen övertygade om att det var rätt och rimligt, hjälpte till att bygga upp det politikerförakt, i vars svall Ny Demokrati, nyliberaler och ekonomismens profeter fann en del av sin näring.

När vi tog oss in i riksdagen 1988 surfade vi en del på politikerföraktvågen. Som språkrör gjorde jag mig skyldig till en del dumheter, kanske också uppbackad av att opinionssiffrorna steg ju tuffare man gick till angrepp på ”politikerna”. Den delen av vår historia ska vi nog också vara medvetna om. Dock är jag ganska nöjd med att jag motarbetade de krafter inom partiet som ville göra utspel riktade mot Anna-Greta Leijon efter hennes agerande i Ebbe Carlssonaffären¹. En linje jag senare försökt följa upp också under andra, så kallade, affärer.

Det brukar påstås att Per, som ju inte hade något förflutet i vare sig miljö- eller den dåvarande alternativrörelsen, hoppade på ett nytt, häftigare tåg än det som den folkpartistiska kostymeliten företrädde. Det är inte sant. Redan som riksdagsledamot för Folkpartiet hade han i slutet av 70-talet motionerat om allt från amalgam, mot TV-övervakning, för förbud mot rökning i offentliga lokaler, krav på mer pengar till freds- och konfliktforskning och utredning om höginkomsttagare och makthavares levnadsförhållanden. Han hade vågat ta ställning för palestiniernas sak långt innan det blev accepterat att göra det. (Inom parentes kan jag berätta att jag blivit bjuden på många gratispizzor av glädjestrålade palestinska pizzabagare, med en hälsning till Per.) Mycket av det som Per drev i riksdagen i egenskap av Per (inte i egenskap av folkpartist) blev naturligt och ideologiskt självklart för det nya Miljöpartiet att driva. Men, tillbaka till början av 80-talet. Per Gahrton var aldrig inne på att det nya partiet skulle bli ett enfrågeparti, vilket det heller aldrig blev. Det handlade om ett brett parti, med starka individer, valda i vad som närmast skulle kunna liknas vid personval. Han skrev i Det behövs ett framtidsparti:

”Basen måste bli mycket bredare än den kan bli hos ett s k enfrågeparti, till exempel ett renodlat miljöparti, ett kristet parti, ett bondeparti eller liknande. Det måste handla om ett allmänt samhällsparti.

(-) Ett nytt framtidsparti varken kan eller bör vara heltäckande (på samma sätt som de etablerade partierna) eftersom arbetsformerna förutsätter ett handlingsutrymme hos de enskilda kandidaterna. Om man skulle förfalla till att försöka föra in allsköns detaljståndpunkter som programkrav, är det för det första risk för att splittringen skulle bli så stor att partiet inte kan komma till stånd, och för det andra skulle, jag upprepar, hela idŽn om handlingsutrymme för enskilda kandidater allvarligt rubbas och därmed ett av partiets syften komma i gungning”.

Bokens analys och strategi var viktig. Och Per hade ytterligare en fördel: Han visste hur det politiska systemet fungerade. Det var därför några djupt engagerade kärnkraftsmotståndare, med bland andra Hannes Alfvén, nobelpristagaren, och Gunnar Weinberg, som var aktiv i ett redan existerande regionalt miljöparti i Stockholms län, tog kontakt med Per för att diskutera

bildandet av ett nytt parti. Mötet blev befruktande, Miljöpartiet avlades för att mindre än 1,5 år senare födas.

Under fostertiden var det ett liv och ett kiv. I rullorna från de första åren hittar man en rad intressanta personer:

Sven Anžr, makalös journalist som bland annat arbetat på Dagens Nyheter och som numera är utgivare av Palme-Nytt.

Greger Hatt, som under många år var medlem men hade svårt för den new-ageinspirerade delen av partiet. Greger blev så småningom talskrivare till Ingvar Carlsson.

Hans Granqvist, entusiast och Sveriges Radios röst i Hongkong. Lasse Lidžn, mannen med Staffans Stollar.

Maj Ödman, känd radioröst med stort socialt engagemang.

Claes Sjöberg, som sedermera började jobba på partiets tidning Alternativet, innan han drog i gång nyhetsbrevet Miljörapporten och blev en av de första som exploaterade miljöfrågan på så sätt att han blev rik på kuppen.

Hannes Alfvžn, fysikern, kärnkraftsmotståndaren och nobelpris-tagaren med det stora hjärtat, som ringde och stöttade när det var som värst under tiden som språkrör på 80-talet.

Claes Lissenko, till Östra Granhed utflyttad stockholmare som tidigt utsåg sin gård till kärnvapenfri zon, och som mer än någon annan är orsak till att jag blev aktiv politiker.

Man bildade Aktionsgruppen för ett Framtids- och Miljöparti som förberedde det partibildande mötet den 19-20 september 1981 i Örebro. Många av oss som begav oss dit hade blivit intresserade och nyfikna efter att ha läst en debattartikel i Dagens Nyheter (var annars?) av Per.

Ett parti är fött

Så var det dags. Ett lätt duggregn faller över Örebro, men molnen spricker upp och solen öser ner strålar över Karolinska skolan. En vildvuxen, men ändå disciplinerad, kongress leder fram till partibildningen. Med hjälp av något okonventionella metoder fick valberedningen fram kandidater till de partiledande utskotten, bland annat det politiska utskottet. Självfallet var det mest män som stod till förfogande, tiderna var ju sådana då också. Men genom att för några timmar samla män för sig och kvinnor för sig lyckades också kvinnorna lyfta fram kvinnor som ställde upp. Det var på detta sätt som en av partiets verkliga profiler tog startsteget på sin politiska karriär, nämligen Ragnhild Pohanka. Hon var inte närvarande, men fick ett telefonsamtal. Funderade en stund och tackade ja.

Eftersom partiet inte ville ha en samlad partiledning så delades ledningen upp i fyra olika utskott, som inte fick ha möten i samma lokal på samma tidpunkt. Allt för att förhindra maktkoncentration och, åtminstone i retoriken, decentralisera makten i protest mot gamla partiets traditionella partistyrelser. Sålunda hade det ovan nämnda politiska utskottet hand om politiken, förvaltningsutskottet (med bland andra Roland von Malmborg) hand om ekonomin, stadgeutskottet (med bland andra Michael Rudvall) hand om stadgeärenden och tidnings- och informationsutskottet (med bland andra Margareta Gisselberg, som nästan tio år senare blev språkrör, och Krister Skånberg, som 1988 blev riksdagsledamot och 1994 kretsloppsborgarråd i Stockholm) hand om tidning och inform-ation. I det politiska utskottet ingick förresten, förutom Ragnhild och Per Gahrton, även Ralph Monö, som långt senare blev Gröna federationens sekreterare i Bryssel och nu är återvunnen som partiets tunge kanslichef med arbetsplats i riksdagen.

Det största minnet från det partibildande mötet är förknippat med Per. Vi var många som

trodde oss ha en klar bild av denne ständigt engagerade politiska motorsåg. Han, om någon, var väl stöddig, dominant och ilsken. Men icke. Han låg lågt, gick sällan upp i talarstolen, var ödmjuk, försökte hitta kloka kompromisser och var nästan blyg. Precis på det sättet har jag lärt känna Per under alla dessa år.

Dagens Nyheter kunde på ledarplats inte låta bli att uttrycka sina positiva känslor för det nya partiet. Det var ju på den tiden Dagens Nyheter var starkt kritiskt till kärnkraften och hade radikala ledarskribenter som Olle Alsén och krönikörer som Eva Moberg. Man skrev:

”Miljöpartiet blir namnet och maskrosen dess symbol. Partiet hoppas att maskrosen skall sprida sina ogräsfrön inte bara till Centerns en gång så feta åkrar utan också till Folkpartiets och vpk:s magrare tegar. Om Miljöpartiets maskrosor lyckas tränga igenom också den hårda socialdemokratiska asfalten är väl mindre säkert. Jordens gåvor skall blott brukas ej förbrukas. Från i dag:
låt vår stelhet nu uppmjukas,
jämlighet blir hjärtelag!

Så sjöng miljöpartisterna till sångaren och partimedlemmen Roland von Malmborgs text när de beslutat bilda partiet i Karolinska skolans anrika aula i Örebro. Melodin var lånad från slutkören i Beethovens nia. Ode till glädjen heter den på svenska. Och glädje och framtidstro är något som präglar Miljöpartiet trots de gråmulna tiderna. Det är inte ett framtidspessimistiskt parti, som kritikerna gärna vill påstå. Det nya partiet tror på en utväg ur upprustningens, resursförslösningens och miljöförgiftningens malström som vi alltmer dras in i. Ett överlevnadsalternativ.”

Självfallet var det så att den syn vi hade på politiken och på politiker var alternativ. Organisationen vi byggde upp var en reaktion på de gamla partiernas maktstruktur, våra stadgar om hälften män/hälften kvinnor var en reaktion på mansdominansen i andra partier. Våra regler om förbud mot mångsyssleri och livstidspolitik var en reaktion mot att politik blivit ett livstidsyrke för många i de gamla partierna. Vi vände upp och ner på alltihop, vilket var utmanande. Vi var det första parti som kvoterade, det första som införde varvade listor. Vi blev förlöjligade för detta, långt in på 90-talet. Inte minst Expressen ondgjorde sig över det löjliga i kvotering, ingen i etablissemanget förstod det. Självfallet var det också spännande med det alternativa. Media älskade att göra nummer av att vi sov i sovsäck i gymnastiksal (hur skulle vi haft råd med annat?), betalade våra resor själva (det fanns inga pengar), fick köpa stencilerade PM och rapporter för 25 öre styck om vi ville vara med på möten. Inför vårt första val 1982 satsade många hundra medlemmar på att gå i borgen för 5 000 kronor var så partiet kunde ta ett lån för att klara valsedlar och hushållsutskick. De flesta av oss fick efterskänka hela eller delar av lånet.

Även vår första partiledare (som självfallet inte fick kallas parti-ledare, utan ”sammankallande i politiska utskottet”) var alternativ. Eva Sahlin blev vald på tre månader. Ingen maktkoncentration här inte!

Expressen skrev: ”Eva Sahlin är ett enda stort alternativ. Hon lever alternativt, äter alternativt, bor alternativt och undervisar barnen i skolan alternativt. Fast jag grämer mig lite för att jag har bil, men jag måste, säger Eva.”

Olle Söderlund skrockar och valet närmar sig

När jag åkte hem från det partibildande mötet kändes det som om jag varit med om något historiskt. Något stort, något som värmdde i hjärtat och fick tankarna att löpa fritt, något nästan andligt.

Äntligen fick alla de tankar jag och andra burit under många år någon sorts legitimitet, vi var ju fler, vi var många, vi var en rörelse som skulle utmana hela etablissemanget. Det var stort! (Och ännu större blev det eftersom jag på detta partibildande möte träffade den som jag skulle komma att dela mitt liv med.)

Den alltid lika engagerade Roland von Malmborg hade förstås sett till att vi fått fram affischer med texten Miljöpartiet bildat! innan namnet ens var bestämt. Vi kletade upp dem på varenda stolpe och träd vi såg (kändes det som) när vi åkte hem.

Nu var det bråttom. För det var ju bråttom! Ragnhild Pohanka skrev i antologin Nu kommer Miljöpartiet! om den närmaste tiden:

”I samma andetag som vi bildades beslutades att vi skulle ställa upp i landstings-, kommun- och riksdagsval redan efter precis ett år. Det betydde att vi knappast hade tid att låta partiet växa långsamt. Under hösten var vi ändå tvungna att gå mjukt fram, då vi endast hade ett idŽprogram antaget. I Uppsala den 5-6 december 1981 under fortsättningen av det partibildande mötet antogs ett principprogram som täcker alla samhällsområden.”
Just det! Redan vårt första partiprogram var således heltäckande. Trots det envisa tjtandet från politiska motståndare, ledarskribenter och journalister som citerar varandra om att vi varit, och är, ett enfrågeparti. Å andra sidan har vi utnyttjat journalisters och ledarskribenters okunskap genom att hålla med dem och säga att vi ”nu minsann kan presentera ett heltäckande program”. De har gått på det, och sin egen tjtiga myt, åtminstone tre gånger. Jag tycker det är rätt åt dem! Det är dock lite lustigt att numera kan man då och då läsa förvirrade liberala ledarkommentarer om att det var bättre förr när Miljöpartiet var ett enfrågeparti och inte tog ställning till allt möjligt. De tycker väl att det är jobbigt att vi under en tid haft ett samarbete med Socialdemokraterna som gjort att moderater, kristdemokrater och folkpartister saknat inflytande i riksdagen. Fast de tycker förstås att det är bra att vi inte är ett enfrågeparti när vi gör upp med de borgerliga partierna, då är vi i stället ”mogna och utnyttjar klokt vår vågmästarställning”. Men utnyttjar vi vågmästar-ställningen och gör upp med regeringen och Vänsterpartiet heter det från samma ledarskribenter att vi är ett stödparti!

Tanken var, som jag tidigare beskrivit, aldrig att bygga ett enfrågeparti, utan ett brett parti med den kritiska udden riktad både mot den sociala och ekologiska utarmningen. Detaljrika handlings-program i alla upptänkliga frågor utarbetades således snabbt av olika expertgrupper. I juli 1982 träffades partiets förtroenderåd, i vilket jag representerade Sörmland, och olika utskott på Miljöförbundets kursgård Lindsberg i Dalarna. Program och handlingsprogram i allehanda frågor antogs. Vi hade varit så måna om att vara breda, för att slippa enfrågestämpeln, att vi faktiskt mitt under brinnande möte upptäckte att vi glömt att utarbeta - just ett miljöprogram. Nåja, det fixades snabbt till. Kompetensen var det ju inget fel på.

Än i dag är detta möte i Lindsberg, där vi lade upp valstrategi, valanalys och öppet diskuterade alla problem och konflikter, ett glatt minne för många journalister. Olle Söderlund, TV-reporter på Rapport ända sedan tidernas begynnelse, skrockar fortfarande förtjust. Det var något helt nytt för ”medianerna”. Det var näm-ligen fritt fram för alla journalister att närvara hela tiden. Full öppenhet råde. Ingenting var slutet. I naiv tro till att

media kunde hantera detta på ett schysst sätt, ta vara på den insyn de fick, bruka den för att öka förståelsen i stället för att missbruka den för att göra sig lustiga. Självfallet klarade inte alla i den journalistiska eliten denna utmaning. Jag satt vid samma frukostbord som bland annat Per Gahrton den tredje dagen på Lindsbergsmötet. Sällan har jag sett Per så förbannad på journalister i allmänhet och ”den där elake, förbannade jävla idioten” i synnerhet (vem det gällde får vara en hemlighet). I takt med att opinionssiffrorna ökat, och det fanns en chans för oss att ta oss in i riksdagen redan i vårt första val några månader senare, tog ”medianerna” chansen att jävlas. För det var nog så det var, media har en skyldighet att granska, men ingen skyldighet att ironisera, göra sig lustig över ”de annorlunda politikerna” eller betona en viss del av ett sammanhang in absurdum.

Redan inför det första valet kunde vi märka av något som sedan skulle följa med partiet under många, långa år. Vilken typ av politiker ska företräda partiet i valrörelser? Att det skulle vara en kvinna var självklart. Vi hade ju våra rötter i alternativrörelsen, där jämställdhet och kvinnokamp var en grundläggande del. Så Per fick stå på tillväxt. Men vilken kvinna skulle väljas?

Under ett möte med politiska utskottet stod valet mellan den unga akademiskt snabbtänkta och extremt politiskt välformulerade Wawa Sjödin från Eskilstuna och den jordnära, samtalande Ragnhild Pohanka. Frågan avgjordes på ett möte i Aneby, under tårar och tandagnissel, och valet föll på Ragnhild, vilket var ett vägval som stämde överens med målet om ”annorlunda politiker”. Frågan om vilken typ som ska företräda partiet, har sedan återkommit gång efter gång. Nästa dramatiska vägval skedde 1984 då valet stod mellan Ragnhild Pohanka och Agneta Dreber - återigen den ”annorlunda politikern” mot ”proffspolitikern” med de snabba svaren.

Valet föll även denna gång på Ragnhild, som därmed även i nästa val fick leda partiet, nu tillsammans med Per Gahrton eftersom vi beslutat att införa språkrör, ett manligt och ett kvinnligt, efter att tidigare bara haft en sammankallande i politiska utskottet. Tredje gången frågan om ”annorlunda politiker” var uppe var på kongressen 1988, några månader före valet samma år. Jag var vald som manligt rör. På den kvinnliga sidan stod det mellan Eva Go’s och valberedningens förslag Jill Lindgren, ända tills trycket från många medlemmar blev så hårt att Åsa Domeij inte längre kunde komma undan. Hon ställde upp som tredje kandidat och det blev förstas ett våldsamt medialt intressant val. Journalisterna var så hungriga, och vädrade så mycket strid, att ett förslag lades om att plädering och val skulle ske på natten! Jill försvann i kampen mellan Eva och Åsa, den ”annorlunda politikern” mot det snabbreplikerande och politiska proffset, om än i ung skepnad. Alla visste att jag förordade Åsa, vilket upprörde en del av kongress-deltagarna till den milda grad att man krävde att jag både skulle dra mig tillbaka, skämmas och försvinna från deras åsyn. I ungefär den ordningen. Men Eva blev vald och ingen av oss skämdes.

Glada amatörer, inga pengar men koftor

Tillbaks till början på 80-talet. Riksdagsvalet 1982 gick dåligt, men vi kom in i ett antal kommuner. I TV fick Ragnhild en chans i en så kallad partiledardebatt för ”övriga partier”, det var en samling galningar plus Miljöpartiet. Sveriges Television hade utrustat studion med några domare, i form av ”experter”, som satt inne med facit över vad som var klokt, dumt, omöjligt och löjligt. Det var rena döden för oss. Och i ett specialprogram om Miljöpartiet blev Ragnhild och Börje Kant utfrågade. Tyvärr utsattes de för en av de grövsta elakheter man kan utsättas för av TV-journalister: Låta sig intervjuas i över en timme i ett varmt rum för ett program som skulle vara en kvart. Så med elak klippning såg det i TV-rutan

ut som om Börje Kant svettades ymnigt redan efter två mariga frågor. Skamligt av erfarna journalister att utnyttja oerfarenhet. Efter valet 1982 var det ekonomisk ruin för partiet. Ett konst-lotteri drogs igång, konstnärer skänkte med varmt hjärta och den högsta vinsten var en saftig tavla av Bengt Lindström. Min tidigare svärfar Sten Börjesson var motor i hela projektet, han jobbade ideellt nästan heltid i flera år med lotteriet. Utskrift av vinstlistans manus skedde hemma hos mig i Vingåker, och som så många andra trycksaker partiet gjorde på 80-talet trycktes den vackra vinstplanen och dragningslistan hos Wilsons tryckeri, som låg granngårds.

Efter några år i förtroenderådet hamnade jag i politiska utskottet. Ragnhild hade blivit vald till språkrör tillsammans med Per 1984. Hennes mottävlare Agneta Dreber valdes till sammankallande i utskottet. Lars Norberg, en av partiets viktigaste ideologer, skrev ett utkast till ett ekonomiskt handlingsprogram och jag fick arbeta med vidareutvecklingen och utformningen (jag och Lena hade korrekturläst det på BB, i väntan på att Emil skulle födas). Dessutom lyckades jag göra en liten kupp och beslutade alldeles på egen hand att en röd nyckelpiga sattes på den gula maskrosen på programmets framsida (kuppen underlättades genom att programmet trycktes hos Wilsons). Nu blev det diskussion om huruvida jag var röd eller inte, samtidigt som biologisk och botanisk expertis debatterade om huruvida nyckelpigor verkligen vandrade omkring på maskrosor.

I samband med kongressen var det dags för andra att göra en kupp sedan man förberett alla närvarande TV-team. Ett gäng bröt sig ur och bildade Ekologiska partiet, vars huvudbudskap var ”allt på en gång” och ”bort med all ränta”. Det var kanske inte helt överraskande eftersom det föregåtts av en hetsig och aggressiv debatt under flera månader. En del miljöpartister hävdade att avhopparna luktade av ekofascism, men det var orättvis retorik. Det fanns i alla fall en del formuleringar om naturvetenskapliga insikter från en av avhopparna, Staffan Delin, som sedan blev grundbultar i kommande partiprogram för Miljöpartiet.

En lite rolig, eller kanske snarare komisk, malör under dessa årens sammanträden i politiska utskottet var att tuffa Agneta Dreber flera gånger bröt mötet för att ringa till sin sambo, Janne Carlson, för att kolla vad han tyckte. Mindre roligt var hanteringen av ekonomin, det var svårt att få veta hur det stod till, det var oredigt och jag började inse det orimliga i att dela upp partiledningen i fyra slutna rum. Ansvaret blev otydligt, mycket ramlade mellan stolarna och det kändes förskräckande osäkert.

Riksdagsvalet 1985 gick sämre än 1982. Per och Ragnhild gjorde ett otacksamt hästjobb. En besviken och (tror jag) oändligt trött Per avgick som språkrör efter valet. Ett nytt tillfälligt manligt språkrör skulle väljas av förtroenderådet, som den gången råkade träffas i Vingåker, nästgårds på Billsbro gård, hos en av alla dessa aktiva miljöpartister i min kommun. Inte vet jag om det var därför jag blev vald. Det var väl inte så noga eftersom det var en tillfällig lösning. Dessutom hade jag kvalifikationer såsom skägg, jeans och Fjällrävenjacka. Och det skulle bara vara sex månader fram till nästa ordinarie kongress.

Första åren som språkrör

När kongressen kom närmare visade det sig att det var ont om kandidater. Jag blev tillfrågad om jag ville fortsätta ett år till. Eftersom jag under många år levte med små inkomster kunde jag tänka mig att ta uppdraget. Intresset var det inget fel på: Jag hade under de år som gått blivit allt mer övertygad om att de grönas framväxt i Europa var något av det viktigaste som hänt. Under åren hade jag fördjupat mig i grön ideologi, studerat idéhistoria och kanske själv

kunnat bidra en del till ideologisk utveckling. Ur min tidigare syn att naturen var vacker och borde bevaras hade en ekologisk medvetenhet växt fram. Jag hade nått dithän att jag såg evolutionen som något nästan heligt och människan som en del av livets väldiga väv. Men framför allt hade jag, under ganska stor vånda, formulerat en syn på självtillit och realekonomi som stod i konflikt med både marknadsekonomi och planekonomi. Förutsättningarna för mig att lyckas som språkrör, i realiteten partiledare, var ändå långt ifrån bra. Jag led av torgskräck och var livrädd för att tala offentligt, en gammal rädsla som grundlades redan i skolan då jag ofta satt inne med svaren men inte vågade räcka upp handen av rädsla för att börja stamma om jag skulle få frågan.

De första åren som språkrör var tuffa. Inga faxar, inga mobiltelefoner, inga ordbehandlare, inga politiska sekreterare eller anställda politiker. När jag fick tag på min första skrivmaskin som kunde suddas tre bokstäver bakåt var det en oändligt stor lättnad, äntligen av med Tippex, suddande och omskrivningar! Så småningom utgick faktiskt en månadslön på 4 500 kronor, men under flera år lånade jag pengar, precis som många före mig fått göra, för att ha möjlighet att fortsätta. Det var det värt - projektet att föra in ett nytt parti i riksdagen som medel att försöka förverkliga gröna drömmar kändes stort och viktigt. Viktigast av allt var att jag kände trygghet i den gröna ideologin och brann av att få vara med och utveckla den.

De få som verkligen arbetade heltid under dessa år hade ett totalt förtroende för varandra. Det byggde på det. Det var självfallet inte tal om att vara anställd eller arbetsgivare. Vi var alla involverade i ett projekt som skulle leda till riksdagsinträde. Kjell Dahlström, som hade partisekreterarfunktion, var redan då en klippa.

En stor del av uppdraget som min kvinnliga språkrörskollega, Eva Goes, och jag hade bestod i att åka runt i Sverige, starta lokalavdelningar (och sova över hemma hos miljöpartister i allt från slott till kojor och lekstugor), peppa medlemmar, prata i skolor och möta människor på offentliga möten. Det vill säga samma sak som främst Ragnhild och Per gjort tidigare. Många nätter sov jag på järnvägsstationen i Katrineholm - från sista nattåget fanns inte någon bussförbindelse till Vingåker, partiet betalade inte taxi och till slut blev det pinsamt att ringa och be min fru Lena komma och hämta sent på nätterna. Tåg åktes det i alla fall. Och man kan faktiskt tröttna på tåg även om man älskar dem!

Miljöpartiet kröp över den viktiga 4%-spärren i mars 1987 och i samband med en uppslitande kongress i maj samma år hamnade vi på 8%. Då började hotbrev och de vidriga telefonsamtalen komma. Plötsligt blev familjen mordhotad, marken började gunga under fötterna. Var barnen kvar i sandlådan? Stod det någon i skogsbrynet? Var det verkligen värt det här? Skulle jag räcka till? Skulle Eva och jag lyckas hålla ihop, trots att vi var så olika? Eva var den spontana eldsjäl, som med en urkraft och kanske också inre oro gillade scenen men också drev sig själv så hårt att vi nog var många som undrade om hon skulle orka. Vi lärde oss att leva med varandra, utan att älska varandra. Jantelagen var långt driven i partiet och de gånger man lyckades fick man nästan dåligt samvete. Skräcken att det skulle hända barnen något exploderade under sömnlösa nätter. Men ändå var det roligt och kändes så rätt.

Valrörelsen 1988

Så blev det valrörelse 1988. Det var ett evigt resande. Ganska ofta tillsammans med Grön Ungdoms ordförande Katja Wagner. Vi framträdde gemensamt på offentliga möten på ett sätt som nog skiljde sig fullständigt från vad som var politiskt korrekt. Några gånger med Eva. För det mesta ensam. Partiet hade chansen, vi var det nya fräcka alternativet, vi åkte valtåg och

dansade samba genom hela landet. Förmodligen attraherade vi människor som var trötta på ”vanliga politiker”. Vi var annorlunda. Även om budskapet var allt annat än det som några år senare Ny Demokrati skulle framföra, var det nog lite av samma känsla. Nyhet, fräckhet, blåslampor. Opinionssiffrorna steg och vi låg i höjd med 10% vintern före den sommar säldöden slog till. Det var inte så att det bara var miljöfrågorna som lyfte Miljöpartiet, det var minst lika mycket så att det var vi som lyfte miljöfrågorna. Genom våra höga opinionssiffror hade miljön således seglat upp som en av de frågor som politiker generellt började prata om. Så småningom kom sälarna och fördjupade det folkliga miljöintresset än mer: Folkpartiet lanserade valaffischer med sälar på, Bengt Westerberg klappade sälar i TV, Socialdemokraterna lovade bli ett miljöparti och Miljöpartiets opinionssiffror dalade. Tesen, som ständigt levereras av politiska kommentatorer, att det var sälarna som lyfte in Miljöpartiet i riksdagen är således fel. Säldöden innebar att samtliga partier, bortsett från Moderaterna, exploaterade miljöfrågan och att Miljöpartiet tappade röster.

Vi fick höga opinionssiffror genom att vi var fräcka, annorlunda och kändes som ett fräscht alternativ i en tid när det gamla kändes utnött. Ett antal affärer hade lett till ökad misstro mot politiker: bland annat Ebbe Carlsson-affären och Boforsskandalen³. Med anledning av den sistnämnda hävdade Ingvar Carlsson i förhör i riksdagens konstitutionsutskott i april 1988 att han inte ”kunnat finna att någon politiker har varit medveten om olagligheterna.” Vi var nya, obefläckade och annorlunda politiker. På gott och ont.

Annorlunda politiker. Javisst. Men ibland blev det till en nackdel. Miljöpartiets riksdagskandidater visade regelmässigt sina deklARATIONER inför de första valen vi deltog i. Vi hade presskonferenser, berättade om inkomster, redovisade eventuella innehav av aktier, förmögenhet etc. Det var inte många journalister som kom, och det uppfattades inte ens som positivt. Tvärtom. Och jag förstår det. På något märkligt sett kom det att uppfattas som att vi moraliserade och hävdade att vi var bättre än andra. Möjligen lät det också så när en och annan talade: Moralism utifrån ”titta-vad-jag-är-duktig-perspektivet” har partiet knappast varit befriat från under åren. Detta att offentliggöra sin ekonomi och sina eventuella beroenden borde naturligtvis vara en rimlig renhetsåtgärd för alla politiker, men i stället förlöjligades den, och till råga på allt blev det en journalistisk sport att leta efter just miljöpartister som missat sina deklARATIONER. Och självfallet hittades det några. Till valet 1988 hade främst Expressen jobbat på ganska friskt. Flera av våra riksdagskandidater hade konflikter med skattemyndigheterna. I pressen kunde man läsa stora rubriker om att vår ekonomiske expert inte betalat skatt, och att vår näringspolitiska expert inte heller betalat skatt. Glorian började hänga snett. Och själv hade jag, enligt media, missat att betala skatt för en nyköpt begagnad bil. Att det inte var min bil, utan min frus berättades aldrig. Att vi fått löfte av bilfirman att de skulle ombesörja skattepapperen berättade aldrig media - och hade jag försökt förklara det hade det bara vinklats som en bortförklaring. Så det undvek jag när jag såg det försmädliga ”jag-sköter-klippningen-leendet” på TV-journalisten som gjorde sitt scoop. Och det flinet kan väl vara förståeligt: Att sätta dit en företrädare för det parti som gjort ett nummer av att vara lite bättre än andra kan ju bara inte undvikas. Så regeln är alltid att ta på sig allt ansvar, erkänna mer än det man gjort och få det överstökat. Lägg upp liken från garderoben i en lagom bisats alldeles frivilligt. Det är nog så jag undgått taskiga rubriker för fortkörningar!

Vi var kanske värda smällarna. En del har partiet lärt av det som hänt - vi har inte längre några presskonferenser där vi visar våra deklARATIONER, men visar dem om vi tillfrågas. Moralismen är borta. Och det känns befriande.

Så blev det då dags för Miljöpartiets första chans i en traditionell partiledarintervju i TV. Katja Wagner, Åsa Domeij, Krister Skånberg och jag träffades i Kristers lägenhet före utfrågningen. Minuterna före sändning var jag så dyblöt av nervositet att jag måste byta skjorta innan jag skulle in i studion. Min enda tanke var: Vad i helvete har jag här att göra? Det gick trots allt mycket bra. Utfrågarna Elisabet Höglund och Christer Pettersson var nervösa och i direktsändningen lyssnade de mer på vad producenten sa i deras öronmusslor än vad jag svarade. Vilket fick mig att vid några tillfällen bara svara Ja eller Nej på frågorna - ett bra sätt om man vill göra dåliga utfrågare osäkra. De förväntar sig ju ofta långa svar och har sina färdiga följdfrågor som sällan bygger på det svar de fått, utan på en färdig mall. De trodde förresten också att de sparkade på varandra, som signal på att den andre skulle ta vid, men det var mina långa ben de sparkade på. Som riktigt grön amatör hade jag överlevt i alla fall. Och efter det sedvanliga telefonväkteriet, där Åsa var bisittare, blev det fest på ”partikrogen”. Vi skålade i öl och ur ilska telefoner undrades det veckan efter om det varit starköl vi druckit, i sådana fall skulle man minsann inte rösta på oss.

Valrörelsens sista veckor flöt på bra. Mycket tack vare att Bengt Westerberg en sen kväll ringde hem till mig och sa att han tackade ja till en debatt som jag utmanat honom på. Folkpartiledningen hade kollat intresset av en sådan debatt hos Sveriges Television och Jan Scherman på nyhetsredaktionen hade tackat ja till det. För Bengt Westerberg skulle det bli en revansch för en ganska dålig parti-ledarutfrågning. Han behövde helt enkelt mer TV-tid för att få en chans att leva upp till förra valets ”Westerbergeffekt”. Men det gick inte så bra för Bengt. Han fick möta Åsa Domeij, eftersom jag under flera veckor varit kraftigt förkyld med elak hosta, vilket knappast skulle göra sig i TV-rutan. Nåja, nu kunde jag väl ha kört i alla fall. Men jag var fullständigt övertygad om att vi skulle genomföra en kupp. Meningen var att den ungdomlige och ny-skapande Bengt Westerberg skulle förvandlas till den gamle, traditionelle, gråa politikern. Det hade emellertid inte varit helt lätt att få partiets politiska utskott att begripa att det var Åsa som skulle bli min ersättare inför debatten mot Westerberg. Vi hade telefonmöte om saken, motståndet var stort bland de som tyckte att det fanns de som var både äldre och visare än Åsa. Det var först efter kraftig övertalning som en majoritet kunde ta beslutet. Jag hostade och harklade och förklarade att om inte Åsa fick ta debatten så skulle jag själv ta debatten hur mycket jag än hostade.

Det var ju ingen hemlighet att jag redan i den tidigare språkrörsstriden mellan Åsa och Eva hade föredragit Åsa. Hon var ju en makalöst duktig och kunnig politiker. Nu fick hon ta debatten, och Eva, som ändå var kvinnligt språkrör, visade en fantastisk storsinnet som accepterade den knappa majoritetens beslut. Jan Scherman ringde för övrigt och var ordentligt förbannad när han halvtimmen före sändning fick klart för sig att en ung tjej i jeans och gymnastikskor skulle ersätta mig. Han hörde av sig efteråt också - då hade han förstått finessen. Genombrottet för vännen Åsa blev totalt och min hosta blev snabbt bättre.

Valvakan hölls på Kulturmejeriet i Lund. Vi ville visa att vi inte var uppslukade av Stockholm. Och vårt kansli låg ju också i Lund. En del medier gnällde över vårt tilltag (det hade alltid varit så att partierna skulle underkasta sig medias vilja). Klockan 20.30 söndagen den 18 september stod det klart. Jublet bröt ut, sambatrummorna dånade och en stor, tung, klump lämnade magen.

Oberoende grön debattör

Själv kom jag inte in i riksdagen eftersom jag stod etta på listan i mitt hemlän där det krävdes mer än 5,5% för att komma in. Eva kom däremot in, hon hade placerats på en säker lista i

Stockholm, så härnösandsbo hon var. Hur som helst: Det kändes snopet att ha dragit ett stort lass i tre år och sedan plötsligt stå utanför när vi väl äntrade riksdagen. Uppdraget som språkrör gick ut på valdagen eftersom vi bara var valda till den dagen. För övrigt fick inte språkrör sitta i riksdagen. Förtroenderådet möttes, valde nya språkrör och tackade inte ens för det jobb vi utfört. Det var säkert inte illa menat, även om jag vet att det pratades mycket skit bakom ryggen därför att jag råkat få mer mediautrymme än det kvinnliga språkröret. Det var en märklig känsla. Lite bittert. Mycket sorgesamt. Men jag lärde känna politikens villkor. I denna värld är det ont om att ta vara på varandra. Och gott om att trampa på andra för att själv få näsan över vattenytan.

Jag blev dock inbjuden till riksdagen när talmannen och förvaltningschefer skulle berätta hur det fungerade. Den miljöpartist som delade ut riksdagens information till oss som satt där på skolbänken (riktiga riksdagsledamöter samt jag) gav mig också en mapp så småningom, med orden: ”Ja, du kan väl också få en, trots att du inte är riksdagsledamot”. Detta är typiskt. När man är förbrukad är man. Så har vi behandlat många rör under de år som varit. Trots att de satsat så oerhört mycket. Det måste kännas hårt att bli behandlad som till exempel Jan Axelsson, Margareta Gisselberg, Anders Nordin och Fiona Björling. Alla starka personligheter, som satsade så mycket energi och tid. Ibland till stor personlig kostnad. Utan att få någon riktigt ärlig chans.

Det är väl så att riksdagsledamöterna (jag blev så småningom tjänstgörande ersättare under ett år) som kom in 1988 hade det svårare än de riksdagsgrupper som senare företrätt partiet. Det var nytt, med ovana former, svårt att balansera mellan ut- och indefinierade. Två väldigt politiskt skickliga gruppleddare, Inger Schörling och Claes Roxbergh, valdes. Men gruppen var svår, jantelagen uttalad. Det främsta minnet från detta år var att gruppens majoritet beslutade att ingen som synt i valrörelsen skulle få synas efter riksdagsinträdet. Jag pläderade för att Åsa skulle få ta den första partiledardebatten. Hela journalistkåren och en stor del av svenska folket ville ju just det. Jantelagen slog emellertid till. Anna Horn tog debatten och gjorde ett av de bästa anföranden som hållits i riksdagen, men det var ju hettan mellan de gröna uppstickarna och det gamla etablissemang som medlemmar, media och väljare ville se. Grunden lades redan då till Miljöpartiets väl förberedda fiasko i valet 1991. Det var rätt åt oss. Vi var inte värda bättre.

Men självfallet finns en del positivt att minnas även från denna period. Det var då Per Gahrton drev upp EU-frågan på den politiska dagordningen. Och Rapportjournalisten K G Bergström imponerades (och tjusades, berättade han för mig under en tunnelbaneresor) av Inger Schörling, som inte såg ut som en miljöpartist, enligt media, skulle se ut. Åsa Domeij ansvarade för utarbetandet av en stor och stark havspolitisk motion som röstades ner, trots att alla partier lovat att ta haven på största allvar. Riksdagsledamoten Gösta Lyngå introducerade etikbegreppet i en skattedebatt. Kjell Dahlström byggde upp ett fungerande riksdagskansli och en av partiets giganter anställdes som kanslichef: Eva Höjer. Min största insats under det år jag satt i riksdagen var nog att skriva en motion om att miljöinvesteringar inte skulle leda till högre fastighetsskatt (efter tolv år ser det nu ut att bli förverkligat som en del av en budgetuppgörelse). I övrigt lyckades jag, genom att envisas med att vägra ha kostym eller kavaj i plenisalen, få riksdagens talman, Ingemund Bengtsson, att godkänna koftor med slag som klädsel. Det blev ”kofita med schlaug” i media och det hade varit trist om det varit det enda bestående av mina år i politiken. Efter ett år var min ersättartid slut och jag lämnade fri och lycklig riksdagsgruppen och andra uppdrag.

Eva Goes ställde förresten frågan till talmannen om vad som krävdes av kvinnlig klädsel och fick svar att det räckte med rent och helt under! Ja, och så gjorde vi bort oss i ett förhandlingsläge, men det berättas om på annan plats i boken.

I Grön Ungdoms tidning, Nisse Hult, kunde man i nr 1 från 1990 ta del av en stämningssbild. Ansvarige utgivaren Peter Söderström hävdade att ”mp inte utträttat något av större värde i riksdagen”. Han fortsatte: ”Att försöka driva realpolitik utan att vara vågmästare är omöjligt eftersom (s) helst ser att det är tyst kring de gröna...”. Ragnhild Pohanka förklarade: ”Rikspressen är ointresserad. Jag upplever det som om pressen bojkottar oss jämt och ständigt...” Åsa Domeij och Claes Roxbergh skrev: ”Nu är det halvtid och vi måste skärpa upp profilen i vår politik. Samordningen inom riksorganisationen är undermålig. Journalisterna har svårt att veta vart de ska vända sig. Politiska utskottet och riksdagsgruppen samarbetar långt ifrån effektivt.” Den ”oberoende gröne debattören” Birger Schlaug gick som vanligt fram med motorsågen, föga finkänsligt: ”Vem fan röstar på ett nytt parti med anonym framtoning om det låter, ser ut och luktar som vilket parti som helst. Och det är det partiet gör just nu. Jag ser ingen grön haka, jag hör inga gröna utbrott, jag känner inga gröna dofter. Åkte revoltandan ut i samma andetag som kostymerna åkte på? Kostymerna må vara förlåtna, men inte anpassningen.”

Oberoende grön debattör, ja, det var så jag fick titulera mig i samband med debattartiklar etc under något år. Tanken var att jag inte skulle blockera gröna riksdagsledamöter genom att som aktiv miljöpartist ta plats på debattsidorna. Bakom detta låg också en rejäl schism mellan några av riksdagsledamöterna och mig. När mitt ersättrarår i riksdagen var på väg att gå ut, ville en majoritet i gruppen att jag skulle bli någon sorts informations- och samordningssekreterare. Men tre av ledamöterna, Ragnhild Pohanka, Anita Stenberg och Elisabeth Franzén, ansåg att det var en maktposition och att jag var olämplig för jobbet eftersom jag skulle synas i media. Så jag tackade nej till erbjudandet och intog positionen som oberoende grön debattör utan några uppdrag i riksorganisationen.

Halskoppel och djuraffischer

Vi lyckades inte så bra i opinionsmätningarna, vår framtid som riksdagsparti var hotad. Ett försök gjordes att få kulturarbetare att ställa sig bakom ett upprop. Det såg bra ut, men projektet föll när vi fick en debatt om halskoppel för fångar. En av våra riksdagsledamöter hade föreslagit att man skulle kunna ha elektroniska koppel som ett alternativ till fängelse. I ett TV-program utvecklades denna tanke och det gick helt snett när det slutade med att man skulle kunna ha en förgiftad ampull i halskopplet som skulle utlösas om den koppelförsedda rörde sig över vissa fysiska gränser. På frågan om inte detta skulle kunna uppfattas som mord undslapp det vår riksdagsledamot att det nog mer var att se som ett självmord. Självfallet tog partiet avstånd, men det som sagts hade sagts. Något kulturarbetarupprop blev det inte.

Däremot skrev dåvarande akademiledamoten Lars Gyllensten en stark artikel på Dagens Nyheters debattsida om vikten av att Miljöpartiet fanns kvar i riksdagen. Den kom i valrörelsens elfte timme, men vi såg hur den trots det (förmodligen) påverkade: Utan annan anledning lyfte nämligen opinionssiffrorna de sista dagarna före valet i just Stockholmsområdet. Men det räckte inte. Våra valaffischer var något att minnas. De blev av reklambranschen utsedda till valets bästa affischer. Synd bara att miljöpartisterna inte tyckte det. En del blev fly förbannade och hotade med att inte göra något alls under valrörelsen. Vad var nu detta? Jo, affischerna, som främst återfanns som bussreklam, föreställde de andra partiernas partiledare i form av djur. En gorilla med en uppsyn som var närmast identisk med Bert Karlsson, en gam förvillande lik Carl Bildt etc. Det var egentligen jättekul. Kan man

tycka. Det stora misstaget var emellertid att få förstod finessen när det på var hundra buss dök upp en gorilla eller en gam. Det var en reklambyrå som stod för konceptet, även om det förstås godkänts av partiledningen efter det att andra alternativ sågats. Vår erfarenhet av reklambyråer är dålig, vågar jag med viss bestämdhet hävda. Man måste känna partiets själ för att göra bra reklammaterial för oss. Det bästa vi gjort var nog upplägget inför valet 1994, som vi gjorde själva. Och den bästa affischen var nog en av våra första, den med sloganen Vi lovar inte guld, men gröna skogar. Självfallet utarbetad utan inblandning av byråer.

Under tiden utanför riksdagen förvandlades partiet. Ett nytt partiprogram utarbetades, de moraliserande fraserna försvann, organisationen gjordes om, stadgarna förändrades. Vi fick en samlad partiledning genom införande av partistyrelsen, vi fick stadgar som godkände att språkrör får sitta i riksdagen, vi utvecklade vår syn på ekonomi och utvecklade starka analyser över samhällsutvecklingen. Vi lyckades till och med komma dithän att informationsmaterial fick vara tilltalande! Och att det inte var fullt att köpa reklamplats - inte ens i kvällstidningar!

Det var en nödvändig utveckling. Den gick förvånansvärt friktionsfritt. Många av de som under flera år dominerat talarstolen på våra kongresser var motståndare till förändringarna. Många uppfattade sig själva som talespersoner för gräsrotterna, men gräsrotterna ville något annat än vad talarstolarnas självutnämnda gräsrotsmatadorer trodde. Möjligen för att de aldrig var ute i miljöpartilandet och lyssnade. Många försvann från partiet och det var nog olyckligt eftersom de höll efter de som drog mot att förvandla partiet till en kopia av andra partier. En av de som, på ett klart och tydligt ideologiskt sätt drivit frågor, har länge varit Laszl—Gönczi. Man kan tycka olika saker om denne vildvuxne man, men han tillför värderingar och tankar som är nödvändiga för ett grönt parti som vill förbli ett grönt alternativ även när det vuxit ur puberteten.

I en tid när riksdagsgruppen kanske uppfattar trovärdighet som något man ska vinna hos etablissemangen, i stället för hos de radikala krafter som ändå är en förutsättning för den nödvändiga gröna samhällsrevolutionen, behövs internkritikerna. När många av de som i realiteten bestämmer hur kompromisser ska se ut, ser på politiken med innanförperspektiv behövs utanförperspektivet mer än någonsin. Hur goda föresatser man än har att inte förvandlas när man lever som riksdagsledamot och makthavare är det oundvikligt att man ser på världen från den nya plattformen. Och utsikten från den är en helt annan än den utsikt man hade när man stod på en annan plattform. Tyvärr finns det till och med de som för-nekar problemet och tar det som ett personligt angrepp när man påpekar detta.

Återvinnarna -94 en omöjlig, underbar revansch!

Så tillbaka till nästa steg på den tjugoföråriga resan. Vi hade åkt ur riksdagen 1991. De dåvarande språkrören, Margareta Gisselberg och Jan Axelsson, hade inte fått någon riktig chans eftersom vår organisation var usel och misstron mellan olika grupper minst sagt utvecklad. Samma situation hade de tidigare rören Fiona Björling och Anders Nordin råkat ur för. Även dessa två var värda en mycket, mycket bättre hantering än den de utsattes för. Snacka om otacksamma roller, brist på uppbackning och avsaknad av hjälp under de år de hade den hemska uppgiften att vara språkrör utanför riksdagen, med en riksdagsgrupp som till åtskillig del nog såg dem som onödiga figurer eller till och med motspelare i stället för som medspelare. Något som förstärktes av att åtskilliga i partiledningen kände en djup misstro mot riksdagsgruppen. Problemet kändes igen från till exempel Die Grunen i Tyskland.

1992 fick jag en förfrågan om jag ville ställa upp som valberedningens kandidat till språkrör. Tanken byggde nog på att jag hade förtroende, både hos dem som lite slarvigt kallades realos, och dem som lika slarvigt kallades fundisar. Jag kunde uttrycka mig på realos vis, såg på organisationsfrågor på deras sätt men hörde mer hemma bland fundisarna när det gällde ideologi och visioner. Det var ett svårt val att tacka ja. Dels därför att jag var tveksam till rollen, dels därför att det kändes svårt att kandidera, som valberedningens förslag, mot vännen Jan Axelsson. Som, jag vill betona än en gång, var mycket, mycket bättre än han någonsin fick chansen att visa. Hur som helst: Jag slog tärning där hemma vid köksbordet - tre sexor efter varandra och jag skulle tacka ja. Det blev fyra sexor.

Så valdes då jag och Marianne Samuelsson till nya rör. Arbetet för comeback 1994 påbörjades. Basen blev en gammal, mögelskadad skola i Kristineberg i Stockholm. Visserligen med trevlig omgivning, men i alla fall. En makalös tid. Jag tror att det som hände under denna period måste uppfattas som nästan osannolikt. Ett litet, tätt gäng som gjorde det som måste göras mot alla odds. Efter att ha varit med om den perioden känns allt efterkommande som urvattnat och nästan förlamat.

Miljöpartiet låg långt under 4%-spärren bara någon dryg månad före valdagen. Få, om ens någon, trodde att partiet skulle lyckas komma in i riksdagen en gång till. Nu måste vi in igen. Måste. Måste. Mycket skulle hänga på två TV-framträdanden några dagar efter varandra - dels en ekonomidebatt och dels en partiledarintervju. Det handlade inte bara om Miljöpartiets väl och ve, det handlade om hela den gröna politiska rörelsens väl och ve. Det handlade om den gröna drömmen. Skulle det gröna partiet inte klara spärren till riksdagen skulle den gröna drömmen rispas i kanten, den gröna idén få förlorarstämpel. Jag fick ta båda TV-framträdandena eftersom jag hade mer erfarenhet av TV-mediet än Marianne Samuelsson. Det enda vi hade att lita till var ju dessa direktsändningar under vilka vi själva avgjorde vad som skulle nå människor - alla andra inslag skulle klippas och klistras till vad de politiska journalisterna själva ville ha det till. Skulle Miljöpartiet uppfattas som förlorare efter de två inledande direktsändningarna skulle snart sagt varje reportage i fortsättningen smittas av den bilden. Så fungerar media och "medianerna".

Det gick bra i båda programmen. Trots att Rapportredaktionen tog flera smutsiga skamgrepp i partiledarutfrågningen - bland annat visade man gång på gång en gammal rostig Saab som rivstartade med ett avgasmoln efter sig. Man antydde att det var min bil och att det var jag som körde. Man ville få mig och Miljöpartiet i dålig dager. Men det var vare sig min bil eller jag som satt i den. De kränkande skamgreppen fortsatte genom märkliga påståenden från utfrågarnas sida - det blev en hård debatt mellan mig och Rapportjournalisterna Eva Hamilton och K G Bergström snarare än en utfrågning. Jag kände att man försökte manipulera och medvetet jävlas så jag kände att det nu handlade om att vinna eller försvinna. Jag satsade på att ge tillbaka. Förmodligen blev det en av de tuffare holmgångar som förekommit när det gäller så kallade partiledarintervjuer. Jag valde att gå till angrepp på utfrågarna helt enkelt, kallade K G Bergström för KGB, gick till angrepp på Eva Hamilton så fort hon vinklade frågor på ett osakligt sätt. Hon gick in i debatt om sänkt arbetstid, men var skamlöst dåligt påläst. Utfrågarna blev skärrade, nervösa och osäkra. Under några filmsnuttar, som inledde de olika debattområdena, drack utfrågarna vatten, fick svetten torkad och var otåliga på varandra. De plockade med sina fingrar. Jag kommer fortfarande ihåg hur jag skärpte mig för att inte verka nervös, krigföringen ledde till och med till att jag tackade nej till mer vatten trots att jag var våldsamt törstig.

I själva verket var jag naturligtvis fruktansvärt nervös, hade ingen aning om hur det tog sig ut i TV-rutan. När K G Bergström tackat för intervjun, avslutningsorden sagts och studiolamporna släckts kom Rappports chef Jan Axelsson och bad om ursäkt för att de visat bilder på en bil som inte var min. De var generade. Möjligen överraskade över att jag inte låtit dem styra föreställningen. Minuterna efteråt kände jag hur svetten började pumpa ut ur kroppen. Hur i h-e hade det gått? När Kjell Dahlström och Peter Eriksson kom in i studion såg jag i deras ögon att jag fixat det.

De såg rent av lyckliga ut. Fy fan va bra, väste en av dem i mungipan medan han artigt tackade producenten för kvällen. Det blev bra recensioner, och det blev lite av ett samtalsämne. Det började rulla. Vi hade en månad på oss att lyfta. Stämningen var på topp, nu jävlar skulle vi ta dom! Det lilla, otroliga Kristinebergsgänget som övervintrat partiets politiska verksamhet under åren i kylan hade lagt grunden för det som nu skulle skördas. Så få, som gjorde så mycket, lyckades hålla skenet uppe gentemot media och omvärlden om att Miljöpartiet hade en organisation som vi inte hade.

Några dagar senare var det åter dags för en stor TV-debatt. Ekonomidebatten. Sällan har väl Miljöpartiet haft en sådan tur. Även om vi inte förstod det förrän efteråt. Det började med att producenten kom fram till mig och Kjell för att beklaga att vi skulle komma sist i den inledande delen av programmet, som skulle utgöras av en utfrågning. Det vi inte visste då var att över en miljon människor skulle se Miljöpartiet utfrågas av den enkla anledning att man slagit över för att se Aktuellt som började några minuter senare. De andra partierna hade bara bråkdelen av våra tittare. Jag fick bra frågor och kunde utveckla våra krav på spelregler för marknaden och krav på så kallad Tobinskatt. Det var ju räntekris, spekulationsvåg och 500%-iga räntor som gällde. I den efterföljande debatten gick det ännu bättre. Jag kunde ostört driva kravet på sänkt arbetstid och skatteväxling, medan de andra krånglade in sig i en debatt som ingen människa orkade med.

En liten händelse i marginalen som speglar en del av krigföringen: Till ekonomidebatten hade jag kommit i kostym och slips. Men minuterna innan sändningen tog jag av mig kavajen och satte mig i skjortärmarna på min plats vid debattbordet, bredvid Göran Persson. Detta föranledde en del oro i leden. Kunde man göra så? Persson insåg att jag skulle se mer avspänd ut - hur skulle han uppträda? Han var ju varken finansminister eller statsminister utan oppositionspolitiker från arbetarrörelsen. Han funderade på att ta av sig kavajen, pratade med en partikamrat och bestämde sig så småningom för att ha den på sig. Det var en intressant upplevelse att se reaktionen, några uppfattade min klädsel som att den drog ner statusen på debatten. Men jag kan berätta att jag hade det bra mycket skönare i studiovärmerna än övriga debattörer, samtidigt som jag skapat lite oro i leden. Sådant är alltid bra när man slåss mot övermakten.

Valrörelsen flöt bra efter de inledande TV-programmen, opinionssiffrorna steg, torgen var plötsligt fyllda med folk, de offentliga mötena var fullpackade, media började plötsligt spegla vår kritik av marknaden och vårt krav på spelregler för densamma. Man hävdade till och med i halvstackato att sänkta börsvärden berodde på att jag hävdade att marknaden måste tyglas. Visserligen föll börserna i Tokyo och Frankfurt också, men det var ju en ointressant iakttagelse för de som vill servera underhållning snarare än information.

Besöken i skolorna de sista veckorna blev till ett smärre triumftåg och i skolvalen blev Miljöpartiet, utslaget över hela landet, det näst största partiet. Men vi hade fått vårt TV-utrymme i ett tidigt skede av valrörelsen. Vi började tappa mark när det alltmer började handla om duellen mellan Ingvar Carlsson och Carl Bildt. Vi köpte in dagliga

opinionsmätningar och såg hur siffrorna hasade nedåt dag för dag. Vi beslutade oss för att kasta in stora annonser i kvällspressen, för pengar vi knappt hade, för att motverka fallet. Jag är övertygad om att det gjorde verkan - det är ohyggligt riskabelt för ett parti med liten väljarkärna att torka bort i nyhetsbevakningen.

När valvakan inleddes var jag övertygad om att det skulle gå åt helsike den här gången också. Valvakan avhölls på Hotel Kristineberg. Jag hade ett rum där, låg på sängen och tittade i taket, gick ut bakvägen, fick låna en cykel och tog mig ut till Hagaparken. Promenerade och försökte komma på vad jag skulle säga när vi åter en gång hade missat riksdagen. Partiet skulle vara konkursmässigt. De gröna idéerna skulle få förlorarstämpel och kärnkraften skulle väl aldrig avvecklas om inte Miljöpartiet nafsade makten i hasorna. Förverkligandet av den gröna drömmen skulle bli än mer ouppnåbar. Känslan av att inte räckta till fyllde hela min kropp och jag hade svårt att se genom tårarna när jag cyklade tillbaka till Kristine-berg. Helvete, jag har misslyckats. Helvete, jag är skyldig. Helvete, jag räckte inte till. Jag ringde hem till Lena och fick kraft att se glad och förväntansfull ut när jag gick ut till tevekamerorna och fotoblixtarna.

Men vi klarade det. Med råge till och med. Det lilla tappra gänget från rikskansliet, med den evige partisekreteraren Kjell Dahlström, kanslichefen Eva Höjer, ekonomichefen Lena Lindström och miljöutredaren Karin Jönson i spetsen, kunde äta rödgrön röra från buffén med vetskapen om att de lyckats få partiet att övervintra under tre år utanför riksdagen och varit motorer i det som blev historia en andra gång: Miljöpartiet var inte bara det första parti som kom in i riksdagen på 70 år, utan också det första parti som gjorde comeback.

En avgörande anledning till att det fungerade över huvud taget var naturligtvis det stora arbete som lokalavdelningarna utförde, såväl mellan valen som i valrörelsen. Ett stort tack till er alla!

Makten och härligheten

Under valrörelsen hade jag träffat en ung riksdagskandidat från Falköping. Vi hade en gemensam presskonferens och väl hemkommen till kansliet på Kristineberg berättade jag för Kjell att ”den där Annika är super, hon kommer att bli hur bra som helst”. Och det blev hon. Annika Nordgren var en av tre unga tjejer som kom in i riksdagen när vi kom tillbaka. De andra var Grön Ungdoms ordförande Yvonne Ruwaida och stockholmskan Elisa Abascal Reyes, som kom in på sörmlandsmandat. Bilden av Miljöpartiet var att vi var unga, fräscha och nytänkande. Men den första mandatperioden löpte på utan större mediaframgångar och utan vågmästarställning. Vi var nära en uppgörelse med regeringen och Vänsterpartiet redan första året men det stupade, bland annat eftersom vi inte kunde acceptera att saneringen av statens finanser skulle ske på så sätt att skatten på arbete ökade mer än skatten på energi. En uppgörelse hade inneburit att vi medverkat till en politik som gick tvärs emot vad vi sa före valet. Det var otänkbart.

Hur som helst gjorde vi några separata uppgörelser med regeringen. En av de bästa var väl att vi gav regeringen acceptans för införande av RAS (Riktat Anställningsstöd) mot att vi fick ut två miljarder kronor för allergisanering av skolor och dagis.

Vi gjorde också några andra stora uppgörelser av stark principiell art. För det första gjorde vi upp med regeringen om en ny miljöbalk. Vilket ju är något av vår baby. Redan 1988, vårt första riksdagsår, krävde vi en samlad miljölagstiftning. Vi fick gehör för

tanken och utredandet påbörjades. Roy Ottosson satt med för vår del. Men den borgerliga regeringen schabblade bort hela frågan genom att lägga ett förslag som var så urvattnat att vi var med och fällde det. (När Olof Johansson, centerledare och miljöminister i den borgerliga regeringen, skulle presentera sitt förslag till miljöbalk så var de utdelade papperen fortfarande varma från kopierings-maskinerna. Moderaterna hade krävt ändringar ända till sista minuten.) Genom tuffa förhandlingar, där vi företräddes av Roy och Gudrun Lindvall, lyckades vi i förhandlingar med regeringen baxa igenom en miljöbalk som de flesta i dag är nöjda med.

Vår andra stora systemförändring handlade om skolan. Genom ett gott, och hela tiden väl förankrat, arbete i utredningen om friskolor lyckades vår ledamot, Erika Andersson, lotsa oss fram till ett intressant läge. Detta utnyttjades fullt ut av Gunnar Goude när frågan kom upp i riksdagen. Genom fingerfärdighet, diplomati och goda kunskaper i psykologi lyckades han, uppbackad av riksdagsgruppen, driva igenom i stort sett vår syn på friskolor i förhandlingar med regeringen. En del friskoleorganisationer rasade, ledda av en gammal moderat nyliberal, och hävdade att Miljöpartiet lagt sig platt och att detta skulle bli friskolornas död. Vi, Miljöpartiet skulle vara fullständigt lurade, enligt retoriken. I själva verket var det så att det var vi som drev dåvarande skolminister Ylva Johansson till mycket stora eftergifter. Kritiken från borgerligt håll har fallit samman i små, smutsiga bitar när reformen nu fått verka i några år. Aldrig har så många friskolor (på gott och ont) startat som efter den reform som påstods skulle leda till friskolornas död. Bra är bland annat att friskolorna behåller sin pedagogiska frihet, har samma ekonomiska förutsättningar som de kommunala skolorna samt att tillståndsgivning och tillsyn helt sköts av Skolverket, vilket garanterar att de kommunala socialdemokrater som vill döda allt vad friskolor heter inte kommer åt att göra det.

En rejäl konflikt med regeringen uppkom då vi nominerade Henrik Westander till vår ledamot i Exportkontrollrådet. Henrik hade lång erfarenhet av arbete i Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen som vapenexportforskare och det var därför som att svära i kyrkan att nominera just honom. Regeringen försökte undkomma genom att först kontra med att man bara fick nominera riksdagsledamöter. Men Folkpartiet hade ju ingen riksdagsledamot, svarade vi. Då ändrade sig snabbt regeringen och valde en ny strategi för att undanhålla Henrik från insyn: Det skulle vara en riksdagsledamot eller någon med riksdagserfarenhet (vilket folkpartisten hade). Ett gott försök från vår sida. Men i stället för Henrik Westander valdes jag in den första mandatperioden, och nu sitter Lars Ångström där, som visserligen varit ordförande i Svenska Freds men som blev invald för oss i riksdagsvalet 1998 och därmed uppfyller regeringens krav.

Det fanns en klar skillnad mellan denna första mandatperiod (1994-1998) efter vårt återvändande och Miljöpartiets allra första period i riksdagen (1988-1991). Under den senare perioden existerade det egentligen inte alls några motsättningar mellan partistyrelsen och riksdagsgruppen. Vilket nog beror på att partiets stadgar ändrats så att språkrören får sitta i riksdagen och att flera riksdagsledamöter ingår i partistyrelsen. Nu finns det en brygga mellan partiledning och riksdagsledamöter som kan avvärja rykten, missförstånd och revirtänkande.

Det finns säkert lika många uppfattningar om vår insats under dessa år i riksdagen som det finns riksdagsledamöter - och som det finns medlemmar. Man kan väl ändå konstatera att det växte fram en kreativ politisk spänning i gruppen. Roy Ottosson och Marianne Samuelsson drev, tillsammans med den återanställda ekonomiska utredaren Lennart Olsen, utan vars oerhörda sakliga kompetens, minne, överblick och snabbhet vi haft ganska svårt att göra det

kvalificerade arbete vi ändå gjorde, åt ett realoshåll där kompromisser och samarbete utgjorde en viktig del. På den andra sidan, som betonade hårdare profilering, fanns jag själv, Peter Eriksson och Annika Nordgren. Alla de nu nämnda politikerna satt som ledamöter både i partistyrelsen och i riksdagsgruppen. En styrka i denna riksdagsgrupp var säkert också det drag av anarkistiskt tänkande som fanns hos till exempel Elisa Abascal Reyes. Och länkarna till ursprunget i form av Eva Goes och Ragnhild Pohanka.

Persongalleriet stärktes genom att vi återfick Åsa Domeij till partistyrelsen och att Lars Ångström, känd från Svenska Freds och Greenpeace, blev informationschef. Jag vill också särskilt nämna Jabar Amin, en ständigt engagerad och välkänd debattör och demokratikämpe, som valt att arbeta för Miljöpartiet. Åren gick och opinionssiffrorna gick upp i takt med att EU-frågan blev stor, vi gjorde ett kanonval (17,2%) till Europaparlamentet 1995. Per Gahrton var symbolen för EU-motståndet och blev den som fick överlägset flest personröster av samtliga kandidater. Vi fick fyra mandat och vår högsta valsiffra någonsin (undantaget några kommuner förstås, bland annat det förträffliga Vingåker...). Fast antalet räknade röster motsvarade "bara" cirka 8-9% av den totala opinionen, något man nog bör beakta när man försöker se helheter och göra analyser. Hur som helst: Opinionssiffrorna sjönk ju närmare nästa riksdagsval vi kom. Och våra fyra duktiga Europaparla-mentariker tycktes begrava i Bryssel, trots att de i sak gjorde ett gott och tungt arbete i kampen mot både EU:s stormaktsplaner och mot europeiska gröna partikamraters ofta, ur vårt synsätt, obs-kyra värderingar när det gäller allt från gemensam utrikespolitik till liberaliserad knarkpolitik. Vi såg också hur vår egen Brysselgrupp inte riktigt höll ihop när det gällde synen på överstatlighet. Inger Schörling var pragmatisk/realistisk (välj ord efter eget gottfinnande) i strävan att göra det bästa möjliga av situationen, medan främst MaLou Lindholm motsatte sig varje form av överstatlighet. Ulf Holm hade den goda smaken att låta bli att utnyttja, de fullt lagliga, pensionsförmånerna. Vilket kanske var en bidragande orsak till att han sedermera, väl hemkommen från Bryssel, blev vald till sammankallande i partistyrelsen. Per Gahrton förblev, trots svårigheten att nå ut i svensk massmedia, ändå den självklara och kunniga symbolen för EU-kritiken. Men något större samarbete mellan riksdagsgruppen och Europaparlamentarikerna blev det inte. Var och en fladdrade omkring för sig.

Själv hade jag redan 1996 bestämt mig för att sluta som språkrör, och riksdagsledamot, men genom löften om rimligare arbetsvillkor blev det så att jag skulle vara kvar över valet 1998.

Tråkig valrörelse

Valrörelsen 1998 var lika usel och tråkig som förra valrörelsen varit bra och lustfylld. Valledningen, som bestod av partistyrelsens arbetsutskott, var vankelmodig. Det blev dålig stämning eftersom man inte kunde besluta om vem som skulle ta debatterna i TV och radio. Marianne borde ta dem eftersom hon var kvinna och jag var man. Tjafset om att jag syntes för mycket i media under en period gjorde att jag sa nej till i stort sett allting under ett halvårs tid. Jag kände att jag var i vägen för jämställdhetssträvan och ångrade djupt att jag inte slutat några år tidigare. Det finns bara ett ord som kan sammanfatta alltihop: Tråkigt. Det som skulle vara engagemang och lust förvandlades till trötthet och olust. Det kändes som att vara tillbaka på 80-talet igen. Språkrörsrollen är svår, partiet kräver att rören syns lika mycket, media utser vinnare och förlorare. Som språkrör ska man ha dåligt samvete om man inte syns, och ännu sämre samvete om man syns.

Nåja, vi klarade valet 1998 och blev vågmästare. Det första mötet mellan mig och Göran Persson skedde i hans tjänstevåning, han bjöd på en kvällsmacka och vi drog upp några riktlinjer. Han talade varmt om centersamarbetet och verkade lagom förtjust över att vara

statsminister. Mötet resulterade i ett dokument som väl är något av historia eftersom det för det första gav Miljöpartiet makt och för det andra innebar att en socialdemokratisk statsminister legitimerade både de gröna och Vänsterpartiet.

Resultatet av samarbetet kan man tycka vad man vill om. Det har varit nära kollaps flera gånger eftersom vi ställt krav för att fortsätta. Men det är väl naturligt. Vi är inget socialistiskt parti, utan ett grönt parti. Det finns en rågång mellan oss och de andra som är både djup och bred. Exempel på detta var när finansminister Åsbrink kallade våra krav på mer pengar till skyddsvärda skogar och biologisk mångfald för ”mer pengar till era grönområden”. Eller när finansministrar suckar av förfäran när vi talar om friår - ska man få pengar för att bara ligga i hängmattan ett år, utan att stå till arbetsmarknadens förfogande? Eller när Mona Sahlin låter meddela att hon anser det vara en ”trist syn på framtiden” att vi ska kunna få sänkt arbetstid. Eller att regeringen säljer ut neutralitet och böjer sig för EU i utrikespolitiska frågor. Eller accepterar att antalet djurförsök ökar. Eller att militären fortfarande får leka med 40 miljarder kronor per år. Eller att...

Men visst har det blivit en del smått historiska genombrott också. Som första land i världen har Sverige numera infört ”gröna nyckeltal” i finansplanen. Vi har en uppgörelse om grön skatteväxling på 30 miljarder kronor på tio år. Vi har höjt anslagen rejält när det gäller miljö och natur. Så mycket att Naturvårdsverkets tidning Miljöaktuellt kunde utbrista: ”Mer än någonsin tidigare!”. Utvecklingen är direkt förknippad med samarbetet. Från det att vi gick in i budgetsamarbetet fram till i dag har miljöanslagen totalt fördubblats! Miljöforskning återupprättas, anslagen för inköp av skyddsvärd skog ökar mycket kraftigt, vi inför ett nytt anslag för marksanering. Uppräknningen kan fortsätta länge.

På det sociala området är det en fråga som värmer mitt hjärta mer än något annat: Efter att ha ställt regeringen inför ultimatum våren 2000 fick vi igenom en extra pappamånad i föräldraförsäkringen. Att det ligger mig så nära om hjärtat beror nog på att min allra första insändare (1974) handlade om just pappamånad. Något på den tiden ganska uppseendeväckande och hotfullt.

Det är för tidigt att sammanfatta den innevarande mandatperioden, så det får räcka med ovanstående. Konstateras kan att det är ett generationsbyte på gång: Jag känner mig ibland som en av de få överlevande dinosaurierna. Tyvärr också som tillhörande de mer radikala, eller som de anpassade uttrycker sig, de mer orealistiska.

Politiken utvecklas

Under årens lopp har partiets politik utvecklats och omformats. Under det partibildande mötet i Örebro 1981 antogs en inlednings-text till ett idŽprogram. Det färdigställdes på den uppföljande kongressen i Uppsala. Rädslan för att uppfattas som ett enfrågeparti ledde fram till att vi utarbetade och antog mängder med handlingsprogram (inget parti har någonsin haft så många programskrifter). I januari 1982, några månader efter bildandet, reagerade partiets politiska utskott på den borgerliga regeringens budgetförslag.

I en ”partimotion” gick partiet till hårt angrepp på alla riksdagspartier och förklarade: ”Den ekonomiska modellen fungerar inte längre. Väsentliga ekologiska, sociala och kulturella värden har påtagligt skadats av den ensidiga satsningen på materiell tillväxt. Makten över ekonomin har koncentrerats hos allt färre människor. Sociala och ekonomiska klyftor består. Sveriges förmåga till självförsörjning har minskats påtagligt.”

Just det sistnämnda - självförsörjning - är en grundbult för det nya partiet. I ”partimotionen” hävdas att ”en grundförutsättning för en långsiktig krispolitik är en ökad svensk kontroll över de ekonomiska faktorerna, som påverkar samhällsutvecklingen. Vi menar, att såväl regeringen som oppositionen förordar en politik, som urholkar Sveriges nationella självbestämmande.”

I vårt första näringspolitiska program talades om självförsörjning av det mesta. Mat, kläder, energi och mycket annat. Vi pläderade för kampanjer för att köpa svenskt. Det var först inför 1988 års val som det rensades från dessa självförsörjningens predikan. Jag fick i uppdrag att skriva ett PM som flyttade fokus från självförsörjning till självtillit. Vi talade om fri handel med sociala och ekologiska klausuler, varje lands rätt att ställa miljökrav på produkter och produktionsmetoder. Vi vände stegvis på argumentationen och kunde konstatera att en satsning på till exempel miljövänlig energi (biobränslen, sol, vind, biogas) skulle medföra ökad självtillit. Med miljöbättre beskattning på transporter skulle också handeln underkastas hållbara miljömål. Vi definierade också begreppet självtillit: Det handlar dels om individernas kollektiva förmåga att lita på egna resurser, dels om den lokala självtilliten som står i direkt motsatsställning till begreppet sårbarhet. Men vi hade kvar våra krav på att ”staten, landstingen och kommunerna ska i första hand köpa varor och tjänster inom landet”.

Under resans gång har politiken även på detta område utvecklats. Eller vad man ska kalla det: Förändrats i alla fall. Under den senaste mandatperioden beslutade till exempel en majoritet i riks-dagsgruppen att ställa sig bakom en proposition som hyllar tillväxt av handel, sjunger frihandelns lov och hävdar att ökande världshandel är en förutsättning för ökad välfärd och ökat välstånd. Tanken var att man skulle kunna påverka regeringens upplägg inför nästa WTO-runda. Partistyrelsen reagerade, tack och lov, genom att ställa sig bakom ett internationellt upprop mot WTO. Förflackningen förhindrades.

Den försiktiga och ljumma politik som partiet i dag levererar när det gäller makten i bolag och spelregler för transnationella företag är nog snarare en följd av anpassning till riksdagsarbete och den allmänna nyliberala vågen. I vårt första partiprogram slogs fast att ”ekonomin ska ha ökade inslag av kooperations-, löntagar- och medborgarinflytande.” Vidare sägs att ”vi vill ha en demokratisk styrning av företag som är viktiga för landets ekonomi och arbetsmarknad”. I vårt första ekonomiska handlingsprogram gav vi exempel på hur detta skulle kunna gå till. Vi föreslog bland annat tredelade bolagsstyrelser på så sätt att ägarna, de anställda och samhället har en tredjedel av ledamöterna var. Vi krävde att anställda ska ha förköpsrätt när ett företag ska säljas. Om det skulle läggas ner skulle de anställda få ta över företaget för substansvärdet.

När partiet bildades var debatten om löntagarfonderna stark.

Socialdemokraterna och LO drev linjen, de borgerliga var motståndare. Miljöpartiet intog självklart en mycket kritisk hållning eftersom vi motsatte oss all sorts maktkoncentration. Men vi hade ett alternativ som vi kallade ”kommunala alternativfonder” för att stärka medborgarnas inflytande och demokratin i företagen och för att främja alternativ och småskalig ekonomisk verksamhet.

Inför valet 1988 utvecklade vi dessa tankar och döpte (under en brainstorm på en krog) om de kommunala alternativkassorna till Närfonder. Vi skulle ta ut en skatt på så kallade övervinster (precis som i löntagarfundsmodellen) och dessa skulle finansiera bland annat lågräntelån till anställda så att dessa skulle kunna ta över företag och bilda kooperativ. Det storskaliga näringslivet skulle således bidra till att det småskaliga fick en gynnad konkurrenssituation, vilket i sin tur skulle kunna leda såväl till att fler företag bildades som till att fler inhemska småföretag skulle få en möjlighet att kunna konkurrera som underleverantörer till de stora.

Så småningom försvann idŽn ur partiets politik. Tyvärr. I dag har vi en ganska trist och naiv debatt som bygger på att den politiska sfären ska sätta upp spelregler men inte styra genom att ge ekonomiska fördelar för vissa ägarformer. Partiet borde inse att ju större bolag man tillåter, ju mindre makt får den politiska sfären och ju mer urholkas demokratin.

I samband med en TV-intervju 1981 förklarade Per Gahrton vem som kan tänka sig att rösta på Miljöpartiet. ”Jo, det kan vara en miljömedveten person som vill avveckla kärnkraften, satsa mer på de sämst ställda pensionärerna och minska marginalsatterna.”

Tanken att sänka marginalsatterna sågades ganska fort i partiet. I stället utvecklades under 80-talet en mycket kraftig fördelningspolitik. Inför valet 1988 gick vi till val på skärpt skatt på höga inkomster och ett kraftigt höjt grundavdrag, en så kallad ”skattefri zon” på 31 000 kronor. När vi kom in i riksdagen smulades idén stegvis sönder och i dag har vi till och med, som en del av samverkan med regeringen, accepterat större skattesänkningar på höga inkomster än på låga. Trots att både riksdagsgrupp och partistyreelse ställt sig bakom ett grundläggande principkrav inför våra första förhandlingar med s och v: Vi ska inte medverka till att klyftorna i samhället ökar.

Personligen tycker jag det känns olustigt att vi gått ifrån principen, även om jag i och för sig förstår dem som säger att ”hade vi inte samverkat hade det blivit än värre”.

Redan i vårt första partiprogram slog vi fast att miljöförstörande verksamhet ska extrabeskattas för de skador de orsakar. I vår första ”partimotion” som skickades till regeringen den 30 januari 1982 skrevs det: ”Beskattningen ska skärpas på lyxvaror, energi och råvaror, vilka det är ont om, och på spekulationsvinster. Baslivsmedel ska vara obeskattade.” Samtidigt ville vi sänka skatter och avgifter på arbete.

Själva begreppet ”skatteväxling” myntades så småningom, vilket förbättrade möjligheterna att driva frågan. Begrepp som är enkla och tydliga var vi bra på att mynta när vi jobbade utanför riksdagen och det var mest ideella krafter och lust som drev partiet. Jag fick i uppdrag att 1991 utreda hur en skatteväxling skulle se ut och vi kom fram till att en växling på cirka 100 miljarder kronor var nödvändig för att vända den ekonomiska politiken så att den skulle bli ekologiskt hållbar. Inför framgångsvalet 1994 var det en huvudfråga som bet bra, inte minst i skolorna. Nu har vi gjort en historisk kompromiss med regeringen och Vänsterpartiet. På tio år ska 30 miljarder kronor skatteväxlas. Det har varit ett krav från både riksdagsgrupp och partistyreelse för att fortsätta samarbetet.

Energipolitiken har alltid varit central för partiet, eftersom den på så många sätt påverkar hela samhället. Vi har varit begåvade med eldsjälur som brunnit för olika lösningar. I våra första skrifter kunde vi därför läsa om krav på allt från kolkraft i alla hamnstäder, obligatoriska vätgasplaner för alla kommuner och visioner om naturgasledningar dragna genom Sverige! I de första valrörelserna var kärnkraftsavveckling på tio år en central fråga. Kärnkraften var ju den utlösande faktorn för partiets bildande. Efter Tjernobyl krävde miljöpartisterna emellertid en snabbare avveckling. Nu skulle avvecklingen ske på högst tre år. Några grundbultar vi lanserade var att den fasta elavgiften skulle slopas, en trappstegstaxa skulle införas så att basanvändningen av el endast blev marginellt dyrare, elintensiv industri skulle ges subventioner, hushållen skulle erbjudas ett omställningsbidrag och ett uppvärmningsbidrag i de fall man av tekniska skäl inte hann byta ut direktverkande el inom tre år. Ändå kunde vi konstatera att under de första vintrarna, efter en snabbavveckling på tre år, skulle vi tvingas köra oljekondenskraftverk, gasturbiner och till och med införa tidszoner i landet så att alla inte gick upp samtidigt ur sina sängar för att sätta på kaffet på morgnarna. Visst gick det, om hela samhället ville!

Problemet var att koldioxidutsläppen och växthuseffekten skulle öka kraftigt under en övergångsperiod, vilket ledde till att jag fick ett mastodontuppdrag att utreda hur utsläppen av koldioxid skulle kunna hållas tillbaka även vid en snabbavveckling av kärnkraften för att sedan, inom 25 år, kunna reduceras med 85%. Även detta visade sig vara möjligt - dock under förutsättning att man accepterade en puckel av koldioxidutsläpp de första åren efter det att kärnkraften avvecklats. Vi var således tidigt ute i växthusfrågan och är numera i en klass för sig när det gäller klimatpolitiken. Sällan har väl något riksdagsparti arbetat så djupgående med en fråga.

Jämställdhetsfrågan har alltid varit en av partiets kärnfrågor. Vi var ju först med kvotering. Och en del programskrifter från det glada 80-talet var av det mer radikala slaget. Således kunde man i vårt första jämställdhetsprogram läsa sida upp och sida ner om allt gott vi skulle göra för kvinnor. Den goda ekofeminismens rättmätiga krav blandades med allmänt välvilliga fraser. Vi skulle stödja, underlätta för, understödja, stärka och kräva allt gott för kvinnor. Det fanns en, men bara en, mening om män. Den lød: ”Fler män till barnomsorgen.” Det var på den tiden då jämställdhet i partiet var något som kvinnor lade beslag på, och Gud nåde den man som hävdade att han också begrep något. Så småningom blev också grön jämställdhet något som handlade om både kvinnor och män. Miljöpartiet blev det första parti som bildade ett mansutskott. Självfallet skrev männen i riksdagsgruppen en långtgående motion om mansrollen under mandatperioden 1994-98. Och under valrörelsen 1998 var ett av de roligaste uppdragen att tala om mansrollen på pubar och andra ställen.

De fyra solidariteterna har blivit något av ideologiska grundbultar. Men de har inte varit med från början. Och de har varit utsatta för hård kritik. Det var i samband med arbetet med vårt första mer utvecklade ekonomiska handlingsprogram 1984 som Lars Norberg förde in denna effektivt korta sammanfattning av vår gröna ideologi. I samband med arbetet med programmet bildades en falang som hårt ifrågasatte skrivningarna och ironiserade över de fyra solidariteterna. Falangen bröt med partiet, mitt under brinnande kongress, och bildade Ekologiska partiet, som snart försvann från scenen.

Så småningom fördes solidariteterna även in i partiprogrammet och har sedan dess omformulerats ett antal gånger, under ivrigt kongressdebatterande om varenda litet ord.

Från mitten till vänster?

Det påstås ofta att partiet gått till vänster från att från början ha varit ett ”mittenparti”. Denna tes framförs ofta av opinionsforskare. I sak är det fullständigt fel. När myten framförs internt beror det ofta på att man vill ge mig en känga därför att jag hävdar att den i dag existerande kapitalismen är förödande för människor på samma sätt som den reellt existerande planekonomin varit. Alla älskar inte detta konstaterande. Möjligen tror man inte på det, kanske ser man risker i att kritiken mot kapitalismen kan förknippas med Vänsterpartiet, kanske anser man det vara otaktiskt. Det blev ett herrans liv på många i Miljöpartiet när jag på Dagens Nyheters debattsida, den 26 juli 1989, skrev:

”De gröna borde ta upp kampen mot kapitalismen på ett klart och tydligt sätt. Det borde stå klart för den gröna rörelsen att det behövs en folkfront mot den kalla marknadsekonomins avarter, de stinna finansvargarnas lekstuga och den svidande orättvisa som i dag präglar såväl det svenska samhället som det globala världssamhället. I det gröna alternativet ligger en radikal fördelningspolitik - och med den i botten kan valfriheten i det gröna samhället nå alla. Inte bara dem på gräddhyllan. I det gröna samhället ligger också tron på individen; att hon

själv kan och vill ta ansvar att välja livsstil, barnomsorg och sätt på vilket hon vill vårdas. Men i det gröna alternativet ligger även ett grundläggande krav på att maktkoncentrationen ska brytas, att aktieinnehav ska medföra ansvarstagande och inte bara profittagande, att anställda ska ha förköpsrätt till sina företag då dessa säljs och att de ska få en gynnad konkurrenssituation genom till exempel räntebidrag. Det gröna tänkandet och de gröna grundbultarna innebär ett hot mot maktcentra till vänster och höger; arbetsgivarföreningen, centralfacken. Det behövs en folkfront mot den kalla återgång till rå kapitalism som Folkpartiet, Moderaterna och socialdemokratiska företrädare i dag bekänner sig till.”

Jag tycker det är självklarheter nu också. Vem tror att dagens system är hållbart?

Vi gröna tror mer på människor än på både stat och kapital. Detta måste, som jag ser det, Miljöpartiet vidareutveckla till en praktisk politik som bygger på de grundvalar som partiet bildades på. Det går inte att smita ifrån maktkoncentrationen av rädsla för att förknippas med något man inte vill förknippas med - har de gröna tillräcklig tillit till den egna ideologin behöver vi inte besväras av rädslor när den i olika sakområden tangerar socialism, liberalism eller konservatism.

I partiets första program hävdas att: ”Kampen för ett alternativt samhälle är oupplösligt förbundet med demokratin inom alla samhällsområden, inte minst inom näringslivet och ekonomin i stort. Vi vill skapa en självförvaltningsdemokrati där så många beslut som möjligt fattas lokalt av dem som själva blir berörda.” Miljöpartiet grundades således inte alls enbart utifrån miljöfrågornas betydelse. När partiet lade till ”de Gröna” var det en betoning av att grön ideologi är mer än fysisk miljöpolitik. I den gröna politiken har begreppet ”själv tillit” alltid varit grundbult. Själv tillit innebär att människor och samhällen inte görs beroende av maktcentra, vare sig de är transnationella bolag, statlig byråkrati eller traditionellt bankväsende. Det har inte alltid varit lätt, särskilt under de år Miljöpartiet suttit i riksdagen, att hävda själv tillitens betydelse för grön ideologi, den berör ju konkret känsliga makt- och ägarfrågor. Men jag tror inte att miljöfrågorna kan hanteras om man blundar för att samhällets strukturer och system påverkar. Lösningen var inte gammal vänsterpolitik med idŽer om staten som enväldig ägare och likriktning av individen. Lars Norberg, en av partiets ideologer - som för övrigt varit en av dem som gjort den långa vandringen från högern via Centerpartiet till Miljöpartiet - har skrivit: ”När man avvisar kapitalismens och kommersialismens livsstil kan det ligga nära till hands att vända sig till marxismen. Men det är inte särskilt radikalt om vi kommer ihåg att radikal betyder att man ska gå till roten med det onda...”

Den fjärde fasen - under kristallkronorna

Miljöpartiet är inne i en intressant period när detta skrivs, den fjärde i ordningen. Nybyggartiden var när vi byggde ett nytt parti och som första parti på 70 år tog oss in i riksdagen. Baksmällans tid var när vi som första parti åkte ur riksdagen. Det var rätt åt oss och vi var inte värda något annat. Återvinnarnas tid var när vi byggde om organisationen, ändrade stadgarna och äntligen fick bort moralismen från partiprogram och argumentation. Som första parti återkom vi till riksdagen. Samverkanstiden är när vi på fullt allvar försöker samverka med regeringen, som del i ett rödgrönt bälte genom Europa, balanserande mellan att vara indefinierade och utdefinierade.

Just denna balans ser jag som livsnödvändig för partiets utveckling och växtkraft. Mitt ständiga tjat om att vi måste se på oss själva med ett utanförperspektiv har väl inte alltid, särskilt i riksdagsgrupperna, uppskattats. Men jag tror att det är viktigt att vi är medvetna om

att vi alla förändras när vi byter plattform - hur måna vi än är om att inte göra det. Att vi ser på världen på ett annat sätt, när plattformen är en annan. Och att det sakta smyger sig in nya värderingar, som man ofta tror är klokare eftersom man tror sig ha fått mer erfarenhet, och inbillar sig att den nya plattformen är kunskapsrikare.

Det är då vi som organisation är på väg att bli som de andra. Det är då det är viktigare än någonsin att upprätthålla ett utanförperspektiv, vara stolt över rågången mellan oss och de andra partierna. Stolt, inte skämmas för den!

Det är då det är så viktigt att inse att det är vi som är realister, hur radikala vi än är. För den värld vi lever i i dag är inte realistisk.

Det behövs mer än någonsin en grön kulturrevolution. Ska inte vi starta den så blir det någon annan.

Orden från vårt första idéprogram, antaget i Örebro på det partibildande mötet, gäller fortfarande:

Vi som lever nu har ett självklart ansvar att försvara de grundläggande livsvillkoren för oss själva, våra barn, barnbarn och kommande generationer. För att uppnå dessa mål måste vi välja andra vägar för samhällsutvecklingen än de vi följer i dag. Människors själsliga och kroppsliga hälsa och naturens balans måste sättas före materiell tillväxt. Ekonomin ska styras av demokratiska, ekologiska, kulturella och sociala värden.

Just det!